

NOËLLE LENOIR

---

per Martí Domínguez

NOËLLE LENOIR, JURISTA, ÉS LA PRESIDENTA DEL COMITÈ INTERNACIONAL DE BIOÈTICA DE LA UNESCO, CREAT PER FEDERICO MAYOR ZARAGOZA I CONSTITUÏT PER 50 PERSONALITATS DE 35 PAÏSOS QUE REPRESENTEN LES MÉS VARIADES DISCIPLINES. ENCANTADORA, VITAL, AMB UNA FORÇA DE CAPTACIÓ EXTRAORDINÀRIA DELS PROBLEMES REALS QUE AFECTEN LA SOCIETAT, MME. LENOIR ÉS POSSIBLEMENT UNA DE LES PERSONES MÉS INFLUENTS I DOCUMENTADES EN TOTS ELS ASPECTES LEGALS I FORMALS QUE ES TROBEN EN EL COMPLEXÍSSIM CAMP DE LA BIOÈTICA.

EL PECAT DE LA SAVIESA

M'havien comentat que Noëlle Lenoir era especialment encantadora. Enfront de les autoritats tibades que vegeten pels corredors de la UNESCO, m'havien assegurat que la presidenta del Comitè Internacional de Bioètica irrompia amb la seua vitalitat, amb la seua desimboltura natural, amb el seu posat seductor, enllepolidor, *charmant*. Per això, de seguida la vaig reconèixer al Palais Constitutionnel de París, on m'havia citat per a l'entrevista: va aparèixer al magnífic rebedor lluint un cenyit i elegant vestit de cotó blau i fent ús d'un somriure enlluernador. Em va conduir fins al seu despatx, el pas ràpid i els mots justs: "Aquestes carpetes formen part de l'informe que des de la UNESCO estem ara preparant sobre la clonació", em va dir, en entrar-hi, assenyalant-me una muntanya d'arxivadors de diferents colors que s'acu-

**"ARA, EL QUE S'ESDEVÉ AMB LA
TOMACA TRANSGÈNICA ÉS EL MATEIX
QUE VA OCÓRRER AMB LA POMA
BÍBLICA: EL PECAT DE LA SAVIESA"**

mulaven a la seua taula. "No, no mireu massa la meua taula —em va objectar, de sobte, pudorosa—, aquests dies estic saturada de treball", i tot seguit va tornar a somriure, mirant-me fixament als ulls, com si el seu somriure fos un lenitiu que pogués apaivagar l'entropia de papers, revistes i informes que s'acumulaven al seu lloc de treball. "Heu triat un moment particularment conflictiu per a parlar de bioètica", i tot seguit va seure, en un apartat del seu despatx, el cap lleugerament realçat, el gest serè, els ulls grans i expressius, les mans enllaçades sobre les cames encreuades.

Aquest dies, Mme Lenoir, deu tenir molt de treball amb tota la polèmica de la clonació de l'ovella Dolly i dels primats a Oregó...

No tinc temps per a res! Els meus compromisos ja els prepare amb una antelació de dos anys. Sé que això pot resultar estrany, però és així... Què puc fer-hi, jo?

No em sorprèn en absolut. Sobretot perquè els mitjans de comunicació semblen haver perdut completament el rumb amb açò de la biotecnologia. Els titulars cada vegada són més sensacionalistes; per exemple, en una revista de Madrid es parlava de Frangenstein i

en un diari estatal un dels articles centrals es titulava "Frankenstein en nuestra mesa"...

Pense que el mite de Frankenstein sempre ha estat present en la humanitat. Hi ha un llibre d'un filòsof francès anomenat Dominique Lecour, on diu que la humanitat ha estat sempre dividida entre l'apetit pel descobriment i la por del coneixement. Ara, el que s'esdevé amb la tomaca transgènica, és el mateix que va ocórrer amb la poma bíblica: el pecat de la saviesa.

Quan dugueren la tomaca d'Amèrica es va dir que era l'autèntica poma del paradís...

La tomaca transgènica és, més o menys, això, la nova poma amb què s'ha d'enfrontar la humanitat... Ha, ha... Bé, parlant seriosament, crec que l'home té por de ser el seu propi depredador; és un sentiment que ve de molt lluny, aquest sentiment de pànic envers el coneixement, la tècnica, etc. Però també actualment té una ressonància especial a causa dels mèdia i de la comunicació: el mite de l'home que s'autodestruïx pren un ressonància particular perquè, quan hi ha un descobriment important, aquest es divulga per tot el món, cosa que abans no esdevenia. Ara, amb tota la polèmica de la clonació, hi ha hagut respostes fins i tot de països subdesenvolupats que no tenen la tecnologia suficient per a fer aquest tipus d'experiments. L'home modern s'enfronta a un gran nombre de notícies científiques provinents de tot el món, i, de vegades, no disposa del coneixement científic adient per a jutjar-les convenientment. Llavors es posa en funcionament aquella por atàvica d'anar massa lluny en el coneixement...

Alguns científics, tanmateix, diuen que l'única forma de salvar paratges com l'Amazònia, és a dir, de preservar la biodiversitat, és fent les zones de cultiu actuals molt més productives...

Jo no sóc científica, eh! Sóc jurista! Però el concepte de la biodiversitat, tanmateix, és un concepte molt recent, que ha entrat en la legislació fa poc: el primer text jurídic que parla de biodiversitat fou realitzat a Rio de Janeiro el 1992... Abans es protegien els paratges, però no una espècie en concret...

També hi ha qui diu que la transgènia afavorirà la pèrdua de biodiversitat...

A Filipines hi ha un banc de llavors d'arròs, on es troben totes les varietats. I, tot i que en el món s'empren tan sols unes poques, és important conservar-les totes perquè potser més endavant poden ser útils. Els éssers

vius han esdevingut un objecte de protecció a l'igual que es protegeix un monument, un tresor... I pel que fa a la pregunta de si les plantes transgèniques afectaran la biodiversitat, crec que no té una contestació *a priori*... Hi ha gent que afirma que amb les plantes transgèniques es faran noves plantes i totes les anteriors desapareixeran; en canvi, altres asseguren que no, que la transgènia afavorirà la conservació de propietats interessants que estaven dispersades en altres varietats, i d'aquesta manera es revaloritzaran... Però, com dic, encara no hi ha una resposta clara... Però, a mi, el que més m'interessa és no deixar escapar propietats de la naturalesa interessants per al desenvolupament humà, que romanien desaprovades. Però no crec que en si la creació de plantes transgèniques millore o empitjore la biodiversitat... Però ja he dit que no sóc en absolut científica!

Però, llavors, per què els ecologistes són tan contraris a la transgènia? A l'Estat Espanyol hi hagueren al desembre passat greus problemes amb les descàrregues de soja transgènica...

Jo crec que si els ecologistes es concentren ara en la biotecnologia és perquè pensen que en aquest camp és on tindran lloc els més importants esdeveniments dels pròxims temps. També crec que pensen que el que impera actualment és l'economia en detriment de la salut, del benestar, etc. I, finalment, perquè hi ha una tradició ecologista que pensa que el que és natural és millor que el que no ho és... I crec que hi ha una sensibilització molt forta sobre els països en desenvolupament, considerant que en les condicions econòmiques presents i amb el fet que la patent recompensa l'inventor i no qui ha subministrat aquest recurs genètic, consideren que açò encara augmentarà la diferència entre els països rics i els pobres... Però el debat és molt més complex que tot açò... Com es va veure, en definitiva, a la convenció de Rio de Janeiro...

Creu que el consumidor ha de saber que un producte ha estat manipulat genèticament?

Sí, crec que tenen dret, perquè ho demanen... Hi ha hagut en el temps una evolució molt important del consumidor, una exigència que cal satisfer... Fins fa uns anys ningú no preguntava si els productes havien estat tractats amb pesticides, quan sí que es coneixia la gran toxicitat per al consumidor... De tota manera, és molt difícil d'etiquetar un producte transgènic; de fet, als Estats Units no es fa.

I si una tomaca rep per transgènia un gen...

Un gen de porc?

Sí, no s'hauria d'informar els consumidors, sobretot per les qüestions religioses...

Em pregunteu què pensen els ecologistes, què pensen els científics i ara què pensen els musulmans! Ha, ha...

Si no li ho pregunte a vostè, a qui li ho he de preguntar?

Això també és cert (riu i acluca els ulls)... Bé, l'única cosa segura és que no és perquè poseu un gen de porc al blat que el blat semblarà un porc! Si a una dona li transplanten el ronyó d'un home no es transforma en home! Això és segur! No sé el que pensaran els musulmans, els jueus... Pense que les religions han de ser capaces d'adaptar-se...

I és ètic patentar una planta transgènica?

No és ni ètic, ni no ètic. Potser et semblarà que estic evitant les teues preguntes...

Doncs sí, un poc...

Mira, hi ha un filòsof francès que s'anomena Georges Canghoulém que ha dit que la ciència i la tècnica dóna veritats sense finalitat. Considereu que en definitiva és un problema econòmic més que la qüestió del dret o no de les patents. Crec que el veritable problema ètic no és patentar un producte transgènic, sinó que a causa de la competitivitat econòmica es poseu en perill la salut del consumidor o el medi ambient. La salut i el medi ambient estan abans que els imperatius

**«RECENTMENT HEM ASSISTIT A UNA
TENDÈNCIA A DIPOSITAR
UNA PATENT MOLT ABANS DE FER UN
DESCOBRIMENT REAL, ÉS A DIR,
A PRECIPITAR-SE PER PATENTAR»**

econòmics. Però, tanmateix, actualment està clar que la investigació no pot realitzar-se exclusivament amb els diners públics, i que és necessari que les empreses privades hi participen. Evidentment, aquestes empreses volen després certa rendibilitat...

Una rendibilitat que no trauen quasi mai els països subdesenvolupats dels quals provenen molts dels gens que s'empren en la biotecnologia...

Sí, és un gran problema, teniu tota la raó. De tota manera, cal dir que la idea de la patent fou creada pels anglesos durant la seua revolució industrial, quan imperaven les idees de la Il·lustració, de l'Enciclopèdia... La idea, al seu origen, potser un poc idealitzada, és que era necessari un repartiment dels beneficis entre el mercader, l'industrial i l'inventor d'un producte. I era un bella idea: es parlava d'un contracte entre l'inventor i la societat. Avui, amb l'acceleració del progrés i la lluita econòmica implacable que es lliura entre els tres pols econòmics —els Estats Units, Europa i el

**«EN LA DIMENSIÓ PLANETÀRIA DELS
PROBLEMES, CREC QUE NO ÉS UNA
PRIORITAT EL FET DE RECÓRRER A
TOTES LES METODOLOGIES POSSIBLES
PER A TENIR UN NEN D'UN MATEIX»**

Japó— s'ha arribat a un ordre menys clar en la qüestió de les patents. Però el que no es pot fer és acordar un monopoli d'explotació econòmica d'un producte a qui de veritat no és un inventor, a aquell que no ha creat una tècnica que pugua tenir una aplicació real en la indústria. I recentment hem assistit a una tendència a dipositar una patent molt abans de fer un descobriment real, és a dir, a precipitar-se per patentar.

La legislació també té molt de treball amb tots els problemes derivats de la fertilització *in vitro* i de la reproducció assistida...

Bé, açò està completament en un altre nivell, on entren en conflicte fonamentalment el ciutadà i l'Estat. Les noves tecnologies mèdiques permeten fer nens de manera molt artificial. La pregunta és si hem de deixar completa llibertat o si en canvi hem de reglamentar. Als Estats Units hi ha llibertat completa: si tens diners, fas el que vols... Però, personalment, no estic convençuda que siga un problema absolutament important... Ja sé que per a les parelles infèrtils és un greu inconvenient, però en la dimensió planetària dels problemes, crec que no és una prioritat el fet de recórrer a totes les metodologies possibles per a tenir un nen d'un mateix...

Què pensa que en un futur es pugua triar el color d'ulls d'un nen?

Horrorós.

Som alguna cosa més que el programa genètic del nostre DNA?

És clar! A la UNESCO tenim un article 1 on s'escriu enèrgicament contra el reduccionisme genètic: reduir l'individu a la suma dels seus gens. En el segon article s'especifiquen tres punts que em semblen molt importants: a) El genoma de cada individu representa la seua identitat genètica pròpia, b) Els individus no es redueixen a les seues característiques genètiques c) Cada individu té dret al respecte de la seua dignitat i dels seus drets, qualsevol que siguen les seues característiques genètiques.

Coneixeu les idees de la sociobiologia?

Sí, les del determinisme genètic. Com s'anomena aquest autor...

Wilson.

Sí, Wilson. Crec que totes les teories que es basen exclusivament en l'anàlisi científica no són bones. Pense que tots els fets tenen diverses causes; és com en les grans catàstrofes: mai no són causades per un sol fet, sinó per una conjunció d'errors. No crec en absolut en la reducció a una sola causa.

Supose que Wilson estaria d'acord amb vostè en aquest aspecte!

Ah! *bon!* Ha, ha...

El problema és que molts sectors de la societat no estan disposats a acceptar cap explicació científica del comportament humà. Existeix un prejudici a creure que alguns dels nostres actes puguen estar determinats genèticament, com s'esdevé en altres societats d'animals...

Tinc dos o tres llibres de Wilson, però reconec que no els he llegits... Però pense que la unió de "sòcio" a "biologia" és molt desgraciada.

Poster gran part dels problemes que va tenir la sociobiologia, i que encara els té, són un problema de comprensió per part del públic. Els mitjans de comunicació van divulgar una falsa imatge dels postulats sociobiològics. I quelcom semblant li esdevé ara a la biotecnologia. En un estudi realitzat als Estats Units, s'observa que als anys 50 la societat pensava que la ciència en general era incomprendible, però que servia per a fer el bé, als anys setanta aquesta continua essent igual d'incomprendible, però tanmateix la major part de la gent pensa que serveix per a fer...

El mal... Sí, és absolutament cert.

I per què no es fa una bona divulgació de l'activitat científica?

Perquè la ciència és divulgada pels mitjans de comunicació d'una manera emocional, sensacionalista. Però no més sensacional que la política internacional: es parla d'Albània durant una setmana, per a passar a Somàlia o Romania... I després s'oblida... Hi ha una constant successió de fets que fan que es dilapide al mateix temps l'emotivitat del públic i que es banalitze la informació. Al meu parer, la ciència no és tractada d'una manera diferent que altres sectors de la vida internacional. Crec que per a evitar açò cal augmentar molt el nivell de discerniment del públic i disposar d'uns bons periodistes científics.

Què li sembla aquesta portada de la revista alemanya *Der Spiegel* sobre la clonació? Aquest dibuix amb un grup de Hitlers, Einsteins i Clàudies Schiffers desfilant...

Mala divulgació. Però és el que et deia: que actualment existeix la utilització de la imatge sensacionalista, de la instantània. No interessa tant la validesa de la informació, com copsar l'atenció del lector... Pense que la bioètica és la cultura de la por, del futur, i de la ciència, i al mateix temps és la cultura de la responsabilitat perquè la societat d'una vegada s'autoorganitze. En aquest nivell estan tots aquests nous comitès formats per juristes, filòsofs i científics, que donen conferències i treballen conjuntament. Per això crec que, malgrat tot, hi ha un cert moviment social que és prou positiu i que hi ha un esforç d'adaptació als nous temps de la societat.

Potser la transparència en la investigació és també molt important?

Cada vegada que la UNESCO organitza una gran sessió on es reuneixen 350 persones de diferents països i pertanyents a associacions no governamentals, ecologistes, indígenes, minusvàlids, etc., i se'ls explica el que es fa, els darrers descobriments científics, com treballen els laboratoris —per exemple, en la darrera sessió s'ha parlat de les plantes transgèniques—, la gent surt satisfeta. Des del moment que se'ls diu açò és el que s'ha fet i açò és el que es farà, tothom sembla d'acord i tranquil·litzat. El que en canvi és molt greu és donar la impressió d'ocultisme, i llavors es comença a pensar que sota l'aparent normalitat s'amaguen els monstres.

I que hi ha Franksteins!

I que hi ha Franksteins. *Voilà...*

El Comitè Operatiu per a l'Ètica en les Ciències de la Vida (COPE) del CNRS manté una transparència total i un control absolut sobre la investigació en els seus laboratoris. Quan li he preguntat a la Dra. Odile Fichot, secretària del COPE, si el seu comitè era una espècie de policia de la investigació dels seus científics, m'ha contestat per a gran sorpresa meua que sí.

No em sorprèn. Crec que els valors ètics reclamen que tots els que manipulen quelcom potencialment perillós admeten un cert control extern. Però açò també és vàlid per als bancs, per a les indústries, per a la justí-

**«CREC QUE TOTES LES TEORIES QUE ES
BASEN EXCLUSIVAMENT EN L'ANÀLISI
CIENTÍFICA NO SÓN BONES»**

cia... I pense que en aquest sentit es desenvoluparà en el futur. Crec que és important conèixer sempre el que s'esdevé als nostres laboratoris, i alhora pense que ja és hora que els científics expliquen al gran públic en què consisteix la seua investigació i tranquil·litzen la societat. Per això el COPE es tan interessant: no sols vigila la investigació dels seus científics, sinó que els estimula que la defensen públicament.

Açò és tot, Mme Lenoir... Bé, sols una una darrera cosa... Heu començat l'entrevista mostrant-me aquestes carpetes on el Comitè Internacional de Bioètica de la UNESCO es pronunciarà pròximament sobre la clonació. Que no em podria avançar alguna cosa, en absoluta exclusiva per a MÈTODE?

Nooooo...

Sols un petit comentari...

No, rotundament no.

I tot seguit Mme Lenoir m'ha mirat fixament, l'ànim suspès i el gest inquisitiu, com volent conèixer si sota l'aparent normalitat de l'entrevista s'amagava una altra intenció. "Hauria estat bé per a la nostra petita revista", vaig afegir, sorprès per la rotunditat de la seua negació. "Bien sûr", va contestar comprensiva, i de sobte va somriure amb generositat, tocada per la llum pàl·lida i aturada del capvespre de París. _